

Qhichwa simi

Qhichwa simi icha **Runasimi** ñisqaqa Urin Awya Yalapi rimasqan rimaymi. Tawantinsuyup siminsi karqan. Kunanqa yaqa 14.000.000 runam kay simita rimanku, Piruwpi, Buliwyapi, Arhintinapi, Ikwadurpi, Chilipi, Kulumbiyapi kaytaqa riman. Lliw Awya Yala rimaykunamanta astawan rimaqniyuqmi. Qhichwa sutita churarqa runasimiman Fray Domingo de Santo Tomás, ñawpaq qillqaq kay simimanta.

Yuyarina

Huklla rimay icha achka rimay?

Qhichwa simip k'iti rimayninkuna

Wiñay kawsay

Allin qillqay hawa rimanakuy

Qhichwa simi kamachiy

Rikullay ima

Kaypipas qhaway

Hawa tinkikuna

Qhichwa runakunapaq simi qullqakuna

Simi qullqakuna: Qhichwa simi - Huk simikuna

Qhichwa simimanta yachay

Qhichwa simipi antañiqiq wakichiy

Wamaq runakunap qhichwa simita yachakunanpaq

Siq'i llumpa - ima sanampakunawan qillqay

Qhichwa simip k'iti rimayninkunamanta

Qhichwa simipi multimidyam

Huklla rimay icha achka rimay?

Simi yachaqkunaqa rimanakun, qhichwa simi hukllachu achkachu rimay. SIL International ñisqa tantanakuy ñinmi, 42 rimaymi, nispa. Qhichwa Simi Hamut'ana Kuraq Sunturtaq ñinmi, huklla simi, Qusqu llaqtap rimayninmi huklla allin qhichwa simi, ñispa. Ichataq Chanka rimaqqa manam Wanka rimayta hap'inchu, Wankataq manam Chanka rimaytachu. Chayraykum ñinku, manam hukllachu rimay, ichataq achka qhichwa rimay ñisqa rimaykunap ayllunmi, ñispa.

Qhichwa simip k'iti rimayninkuna

Achka qhichwa k'iti rimaymi kachkan, iskaynintin hatun rimay huñum, achkataq aslla urin rimay huñum:

Waywash rimaykuna (Qhichwa I)

Ankash nunashimi

Wanka nunashimi

Wanuku runashimi, Yaru runashimi

Wamp'uy rimaykuna (Qhichwa II)

Yunka runashimi (Qhichwa II-A)

Yawyu rimaykuna

Kashamarka runashimi

Inkawasi-Kañaris runashimi

Chinchay runashimi (Qhichwa II-B)

Chachapuya runashimi

Lamas-Luritu runashimi

Kichwa (Ikwardurpi Kulumbuypipas): Chay rimaypaqqa **Shukllachishka Kichwa** nisqa allin qillqayninmi.

Urin qhichwa simi (Qhichwa II-C): Chay rimaypaqqa **Urin runasimi** nisqa allin qillqaymi.

Chanka runasimi

Qusqu-Qullaw runasimi (Buliwyapi Qhichwapas)

Arhintinap runasimin

Pakaraw runasimi (yaqa wañusqa)

Wiñay kawsay

Alfredo Torero sutiyuq simi yachaqa nisqankamaqa qhichwa simi Lima suyupis paqarirqan. Chay k'itipi lliwmanta aswan k'iti rimaykuna kaptinmi, chaypi qhichwa simip qallarisqan karqan, nispa ninmi. Chaymantataqsi qhichwa rimayqa chawpi Antikunapis mast'arirqan, iskaynintin rimay huñuman (Waywash, Wamp'uy) rakispa. Inkakunalla chaymanta unay pachas Qusquman apamurqan, chaypi ñawpaqta mana qhichwata rimaptinkus. Inkakunaqa wamp'uy qhichwatas tukuy Tawantinsuyup rimaynin hinas llamk'achispa kunan Ikwardurmanpas aparqan.

Ispañulkuna Tawantinsuyuta atiparqaspa, 16, 17 ñiqin pachakwatakunapi Fray Domingo de Santo Tomás, Diego González Holguín sutiyuq ispañul tayta kurakunam ñawpaq qhichwa simimanta simi qullqakunatam simi kamachiykunatapas qillqarqanku.

Ispañulkunaqa ñawpaqta qhichwa simita qhatuna simi hinas, kristiyanuchay nisqapaqpas llamk'achirqan. Alli-allillamantataq kastilla simitas mast'arirqan, qhichwa simita, huk indihina simikunatapas ñit'ipaspa. Mana warkukuq republikakunallapi chaypi kamachiq wiraquchakunas qhichwa simitaqa tukrillapas saruparqan, kastilla simillata saqillaspa.

Piruwpi Juan Velasco Alvarado umalliq kaptin, 1975 watapi ñawpaq kutim qhichwa simita tukri simi hinaman kamachirqan. Chaywanpas, kunankamapas manam chiqap tukri simichu. Buliwyapi Evo Moralesta 2006 watapim qhichwa simitam, aymara simitapas tukri simikunaman rurirqan. 18.11.1985. Piruwpi, Sapan Achaha kamyuqmi nisqa.

Qhichwa simi, Kichwa shimi, Nunashimi, Runashimi (Runasimi)

Kaypi rimasqa:	 Piruw, Buliwyá, Ikwardur, Arhintina, Chili, Kulumbya, Brasil (karu runa: Ispaña, Ransiya, HAS, Mishiku, Kanada, Italya, Nihun)
Suyukuna:	Andes
Rimaqkuna: <ul style="list-style-type: none">• Mama rimay:• Hukkuna:	14.000.000 <ul style="list-style-type: none">• 9.600.000• 4.400.000
Ñiqi:	83 (http://www.davidpbrown.co.uk/help/top-100-languages-by-population.html)
Rimaykunap ayllun:	Qhichwa

Tukri simi:

Kay mama llaqtakunapi:	 Piruw, Buliwyá, Ikwardur, Kulumbya
Kaypa kamachisqan:	Manam kamachisqachu

Tuyrukuna

ISO 639-1	qu
ISO 639-2	que
ISO 639-3	que (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=que)
SIL	Llapa k'iti rimayqa kikin tuyruyuqmi (http://www.ethnologue.com/show_family.asp?subid=90769)

Allin qillqay hawa rimanakuy

Qhichwa rimayninchikta tukri nisqa qhichwa siq'i llumpawan qillqanchik. Chay siq'i llumpanchikqa kimsantinmi hanllalliyuq. Rodolfo Cerrón Palomino yachaqmi chay allin qillqaytaqa kaman. Chay hinataqmi kunan Piruwpi Buliwyapipas qhichwa siq'i llumpatam llamk'achinku.

Qhichwa Simi Hamut'ana Kuraq Suntur nisqaqa manam ari nispas, kunanraqmi pichqantin hanllalliwan qillqayta munan. Chay hinam Juan Velasco Alvarado Piruwpi kamachisqa siq'i llumpa karqan, ichataq 1986 watallakamam tukri siq'i llumpa karqan, chaymanta kimsantin hanllalli tukrichasqa kaptinmi.

Qhichwa simi kamachiy

Simi kamachiy (*Shimip luliqnin*)

Rikullay ima

Qhichwa simi kapchiy

Willakuykuna (Qhichwa, Aymara simikunapi)

Qhichwa simipi pilikulakuna.

Kaypipas qhaway

Kichwa

Qhichwa runa

Kichwa runa

Hawa tinkikuna

Qhichwa runakunapaq simi qullqakuna

Yachakuqkunapa Simi Qullqa - Qusqu Qullaw Qhichwa Simipi (http://portal.perueduca.edu.pe/Docentes/xtras/pdf/dicc_cusco.pdf) (pdf, 8,16 MB)

Yachakuqkunapa Simi Qullqa - Ayakuchu Chanka Qichwa Simipi (http://portal.perueduca.edu.pe/Docentes/xtras/pdf/dicc_ayacucho.pdf) (pdf, 7,98 MB)

Yachakuqkunapa Shimi Qullqa - Anqash Qichwa Shimichaw (http://portal.perueduca.edu.pe/Docentes/xtras/pdf/dicc_ancash.pdf) (pdf, 8,62 MB)

Clodoaldo Soto Ruiz (University of Illinois): RUNASIMI-KASTILLANU-INLIS LLAMKAYMANAQ QULLQA Ayakuchu-Chanka I rakta (<http://www.clacs.illinois.edu/media/QuechuaDicc.pdf>) (pdf, 5,5MB)

Kichwa Yachakukunapa Shimiyuk Kamu (DINEIB, Ikwadur) (http://www.dineib.gov.ec/_upload/diccionariokichwa.pdf) (pdf, 7,7 MB)

Simi qullqakuna: Qhichwa simi - Huk simikuna

Simi taqi Runasimi - Aliman - Inlish simi - Kastilla simi (<http://www.runasimi.de/>): achka k'iti rimaykunam, lliw simi qullqamanta aswan hatunmi; aswan allin qillqaykunapi (urin runasimi, QSHKS, Shukllachishka Kichwa, hukkunapas).

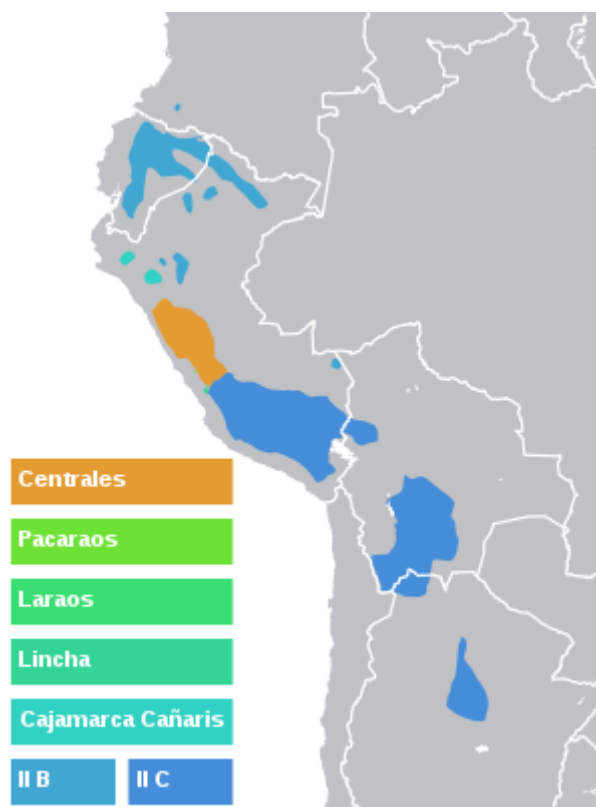
Simi taqi / Diccionario Bilingüe Quechua - Castellano: Castellano - Quechua Cusco Collao - Quechua Ayacucho Chanka (<http://66.150.224.204/cd/diccionarios/DicEspCusAyaLaSalle.doc>)

Qhichwa Suyup Simi Pirwan - Diccionario de la Nación Quechua (<http://www.proiebandes.org/quechua/4Diccionario.pdf>), Consejo Educativo de la Nación Quechua "CENAQ". (Buliwya urin runasimi, j-niyuq)

Maypim Runasimita rimachkanku

Kaytapas qhaway:

Rimay - Rimaykunap ayllun - Katiguriya:Rimay

Qhichwa simip k'iti rimayninkuna.

Iskay simipi yuyayk'ancha / Buliwyá (Qhichwa simi - Kastilla simi) (<http://web.archive.org/web/20110531020449/http://72.249.45.140/cd/diccionarios/DicQuechuaBolivia.pdf>) (pdf 4,95 MB). Buliwyá urin runasimi (j-niyuq).

Abdón Yaranga Valderrama: Chanka runasimi - kastilla simi taqi (Diccionario Runasimi - Español), Qallariy simi (kastilla simipi) (<http://www.geocities.com/chupinawi/AyacuchoDicIntro.pdf>) (pdf 2,2 MB); A-LI (<http://www.geocities.com/chupinawi/AyacuchoDicA-LL.pdf>) (pdf 1,2 MB); M-Z (<http://www.geocities.com/chupinawi/AyacuchoDicM-Z.pdf>) (pdf 2,0 MB). Piruw urin runasimi (h-niyuq).

Simi Taqe Qheswa - Español - Qheswa (Qheswa simi hamut'ana kuraq suntur), Qusqu, Piruw, 2006 (<http://www.illa-a.org/cd/diccionarios/DicAMLQuechua.pdf>) (pdf 3,8 MB). QSHKS qillqay.

Vocabulario Políglota Inca: Castellano - Quechua (Qusqu, Ayakuchu, Junín, Ankash) - Aymara (<http://archive.org/details/vocabulariopolg01unkngoog>). Kastilla qillqay.

Vocabulario kichwa - Español por asignaturas (<http://www.guanolema.com/biblio/Vocabulario%20kichwa.pdf>) (ALKI Academia de la lengua kichwa, Ikwadur). Shukllachishka Kichwa.

Kichwapa mushuq shimikuna (<http://www.dineib.edu.ec/documentos/mushukshimiknaregionals.pdf>) (Ikwadur). Shukllachishka Kichwa.

Pilwa shimi: Urin qhichwa - Kastilla simi / Kastilla simi - Wanka kichwa (<http://www.educar.org/Diccionarios/DiccionarioQuechua/index.asp>)

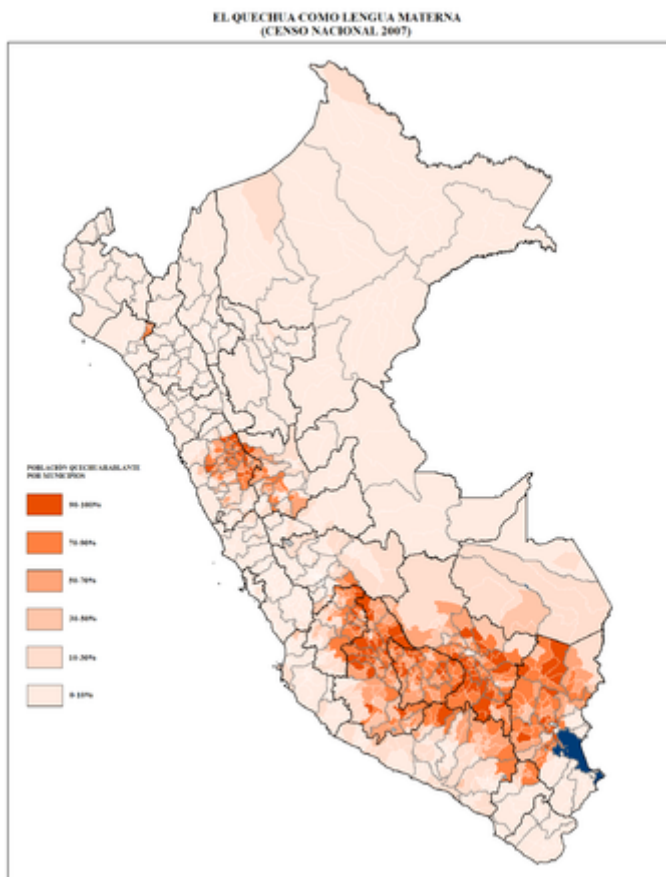
Publicar diccionarios de quechua en el internet (<http://www.ru-nasimipi.org/blanco.php?file=diccionarios>). Qhichwa simi taqikunata internetpi uyaychay.

ARUSIMINÉE, Simiqullqa: kastilla simi - aymara simi - waraniyi simi - qhichwa simi (<http://66.150.224.204/cd/diccionarios/arusiminee.doc>)

Vocabulario de la lengua general de todo el Perv llamada lengua Qquichua o del Inca (<http://web.archive.org/web/20110531020512/http://72.249.45.140/cd/diccionarios/VocabularioQqichuaDeHolguin.pdf>) Nawpaq Piruwpa simin sutiuyq Qhichwam icha Inka Simim, 1608 Diego González Holguín

Qhichwa simimanta yachay

Anti Simikunap T'uqyaynin (Qhichwa simippas) (<http://www.quechua.org.uk/Sp/Sounds/Home/HomeWelcomeQhCuzco.htm>)

На карте отображено распределение лиц с родным языком кечуа по районам.

Arhintina qispikusqa "acta": qhichwa simipi, kastilla simipi. (1816).

Piruw malka kichwapiq hatun qillqa lulay (http://web.archive.org/web/20050131193502/http://celia.cnrs.fr/FichExt/Am/A_24_01.pdf)

Alain Fabre 2005 (<http://web.archive.org/web/20070108204105/http://butler.cc.tut.fi/~fabre/BookInternetVersio/Dic=Quechua.pdf>)

Samuel Majerhua Castro, La escritura fonémica del quechua ayacuchano.pdf (<http://www.flacsoandes.org/dspace/bitstream/10469/804/3/01.%20Escritura%20fon%C3%A9mica%20del%20quechua%20ayacuchano.pdf>) pdf

Qhichwa simipi antañiqi wakichiy

Runasimipi Qespisqa Software - Proyecto para crear software libre en quechua (<http://www.runasimipi.org/index.php>)

Wamaq runakunap qhichwa simita yachakunanpaq

RunasimiNet, Curso de Quechua (<http://facultad.pucp.edu.pe/ciencias-sociales/curso/quechua/>)

Curso de Quechua (5 lecciones) (<http://www.yachay.com.pe/especiales/quechua/>), Demetrio Tupah Yupanki (Red Científica Peruana, Qusqulla rimaypi, kimsantin hanllalli)

Qhiswa rimayninchismanta yachaykuna (http://portal.huascan.edu.pe/Docentes/xtras/web/dre_cusco/archivos/productores/ernesto%20valdez%20chacon/QHISWA%20RIMAYNINCHISMANTA%20YACHAYKUNA%202005.doc) (Waskaran wakichiy, Qusqulla rimaypi, kimsantin hanllalli)

T'isimpa Yachakay Qhishwa runasimipi (http://www.logos.it/corso_qu/indice.html) (Buliwya qhichwa, kimsantin hanllalli)

Curso básico de Kichwa para hispanoparlantes, Nivel 1 (http://web.archive.org/web/20050308005322/http://www.otavalosonline.com/clasesdekichwa/download/curso_basico_de_kichwa_para_hispanoparlantes_nivel_1.pdf) (Ikwadur kichwa)

Márcelo Grondin, Metodo de Quechua (<http://www.geocities.com/chupinawi/MethodoDeQuechua.pdf>) (Buliwya qhichwa, pichqantin hanllalli, *Curso básico*)

Lecciones de Quechua para descargar. Leccion I al V en Formato PDF (<http://www.infocusco.com/quechua-entrega-1.zip>) (QSHKS, Qusqulla rimaypi, pichqantin hanllalli), ZIP willañiqi

Quechua lessons from Wikiversity (<https://en.wikiversity.org/wiki/Topic:Quechua>)

Apurimaqpa runasimin (<http://66.150.224.204/literatura/LibroApurimakpaRunasimin-Imprimir.pdf>) (pichqantin hanllalli), pdf

Siq'i llumpa - ima sanampakunawan qillqay

Qusqu runasimip siq'i llumpan (<http://www.runasimi.de/siqillum.htm>)

Ima hinataq runasimita sumaqta qillqay (<http://www.runasimi.de/qillqana.htm>)

Seq'ellunpa - pichqa hanllalliwan qillqaqkunap (http://www.idiomarunasimi.com.ar/principal4_aprendamos.htm)

Qhichwa simip k'iti rimayninkunamanta

Qhichwa shimimanta saywitu (fedepi.org) (<http://www.fedepi.org/Q/>)

Saywitu: Argentina mama llaqtapi Chili mama llaqtapipas simikuna (http://www.ethnologue.com/show_map.asp?name=CL&seq=10)

Qhichwa simipi multimidyam

INDEPA, Piruwpa llaqta takin (qhichwa simipi widyum) (<http://www.indepa.gob.pe/principal/galerias/himno/v01.htm>)

Sonia Morales, Dina Páucar, Movistar ruruchinapaq qhaturipi (<https://www.youtube.com/watch?v=UtCie4VHNdY&feature=related>)

Sonia Morales, wakin Movistar ruruchinapaq qhaturipi (<https://www.youtube.com/watch?v=BFVnyHiljYg&NR=1>)

Noemí Vizcardo Rozaspa widyum (qhichwa simipi willaykunam (<https://www.youtube.com/watch?v=MJTxlMvDDTo&feature=related>))

Nancy Ayala, Blog: "Tukuy niraq willakuykuna" (qhichwa simipi blog) (http://blogs.rpp.com.pe/tukuy_niraqwillakuykuna/)

Qichwa Wikidiyaga 2020 Qichwa Simi Aktiwismumanta Atipanakuyipi (<https://thequechua.org/premios-redes-sociales-quechua/>), yupaychasqa suñaytam chaskikurqan Qichwa Wikipidiya - kuskallapunim qispichikusun

"Wikipedia en quechua obtiene reconocimiento en 1er Concurso de Activismo Quechua"

"https://qu.wikipedia.org/w/index.php?title=Qichwa_simi&oldid=643161" p'anqamanta chaskisqa (Wikipedia, Qichwa / Quechua)

Kay p'anqaqa 01:58, 10 hun 2020 qhipaq kutitam hukchasqa karqan.

Kay qillqataqa [Creative Commons Attribution-ShareAlike License](#) nisqapi ch'uyanchasqa saqillaykamam chaskinki; yapasqa phatakunachá kanqaku. [Llamk'apuypaq phatakuna](#) p'anqapi qhaway astawan willasunaykipaq.